

Waterbeheer als oplossing voor grondwaterverontreiniging en -overlast

Aanpak gebiedsgericht grondwaterbeheer Enschede

Er bestaat geen eenduidige route hoe gebiedsgericht beheer als oplossing voor complexe grondwaterproblematiek gerealiseerd kan worden. Initiatiefnemers bewandelen een eigen weg en kiezen een eigen oplossing. Een oplossing die past bij de problematiek en organisatorische context. Dit geldt ook voor de gemeente Enschede, die een integrale oplossing realiseert voor grondwaterverontreiniging, -overlast en winning binnen het gebied Roombeek. Hierbij wordt de beek in het gebied van een continue waterstroom voorzien.

Door Renate van Dijk-Lubbers en Patrick Spijker

Over de auteurs:

ing. R. van Dijk-Lubbers is consultant ondergrond en milieu bij Tauw bv
drs. ing. P. Spijker is projectleider Beleid&Advies bij de gemeente Enschede

SITUATIE ROOMBEEK

Roombeek is een wijk in Enschede, genoemd naar de in het verleden door dit gebied stromende Roombeek, die zorgde voor de waterafvoer in dit gebied. Van oudsher was in dit gebied ten noorden van het centrum veel bedrijvigheid, waaronder de textielindustrie die in de jaren zeventig verdween. Na de vuurwerkramp in 2000 heeft grootschalige herontwikkeling plaatsgevonden: woningen zijn herbouwd en bedrijven verplaatst ten behoeve van woningbouw. Door het vertrek van deze bedrijven en, al eerder, de textielindustrie namen de grondwateronttrekkingen voor proceswater in dit oorspronkelijk natte gebied af. Gelijktijdig werden de bodemverontreinigingen in deze wijk aanpak. De grondwateronttrekkingen ten behoeve van sanering compenseerden deels de verdwenen industriële onttrekkingen. In

FIGUUR 1. DE ROOMBEEK.

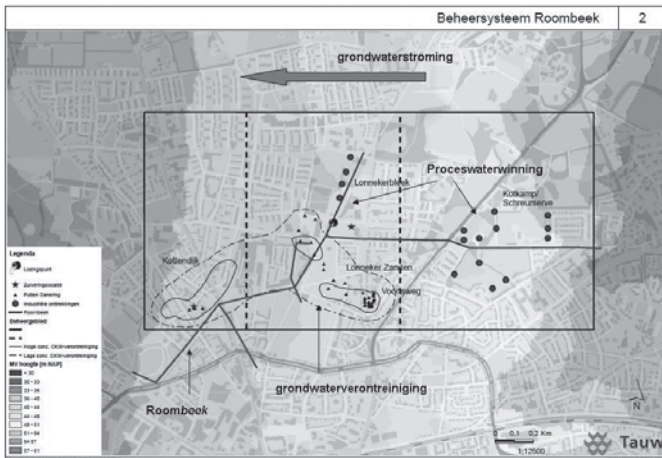
het kader van de herontwikkeling werd gekozen voor het terugbrengen van de Roombeek.

AANLEIDING

Rond 2006 bleek dat de grondwateronttrekkingen niet zouden leiden tot verwijdering van de verontreinigingen, vanwege de slecht doorlatende bodem en de gelaagdheid in de bodem. Vanwege de beperkte effectiviteit zou het staken van deze grondwateronttrekkingen of in ieder geval het sterk verminderen hiervan logisch zijn. Ook werd duidelijk dat financiering (vanuit Rijksmiddelen) op termijn een knelpunt zou gaan vormen. Met het verminderen van de grondwateronttrekkingen voor sanering zou echter de kwaliteit van de bestaande winning van proceswater in het gebied in het geding kunnen komen. Bovendien zou het stopzetten van deze saneringsonttrekkingen lokaal tot grondwateroverlast kunnen leiden. Ook het verminderen of zelfs stopzetten van de winning vanwege de verslechterende kwaliteit, zou de grondwateroverlast alleen maar vergroten. In het verleden is in het gebied regelmatig grondwateroverlast in kelders en kruipruimtes gemeld op momenten dat de bestaande onttrekkingen bijvoorbeeld om technische redenen tijdelijk stil stonden. Gelijktijdig waren de gemeente Enschede en Waterschap Regge en Dinkel op zoek naar permanente voeding voor de Roombeek. Deze beek kent namelijk geen natuurlijke bron anders dan regenwater. Een praktische oplossing was dan ook een grondwateronttrekking in het gebied waarvan het opgepompte water na zuivering als voeding voor de beek kan worden gebruikt. Voor de inpassing van deze integrale oplossing binnen bestaande beleidskaders bestond echter nog geen duidelijk beeld. Daarom heeft de gemeente Enschede gekozen voor een tweesporenbeleid waarbij het uitvoeringsspoor en het beleidsspoor parallel maar ook in samenhang worden doorlopen.

UITVOERINGSSPOOR

In dit spoor werkt het drietal belanghebbende partijen, bestaande uit de gemeente Enschede, de industrie met proceswaterwinning en het Waterschap Regge en Dinkel, samen om te

FIGUUR 2. GLOBALE BEGRENZING GEBIED ROOMBEEK MET BELANGEN.

komen tot verdere concretisering van de beheermaatregelen. De gemeente heeft zich vanuit de 'zorgtaak grondwater' in het GRP+ tot taak gesteld structureel nadelige gevolgen van grondwateroverlast in de openbare ruimte zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken. Daarnaast moet de onttrekking van proceswater in het gebied worden voortgezet waarbij, ook op lange termijn, de goede kwaliteit van het water moet worden behouden. Het waterschap beheert de Roombeek en wenst structureel een waterstroom van goede kwaliteit. Met de gemeente sloten zij bovendien een convenant om langs de ooit gedempte Roombeek het 'levend' water te herstellen.

Tijdens de eerste overleggen bleek dat een gezamenlijk beeld over het gebied niet vanzelfsprekend was. Tijdens het overlegproces is de problematiek van grondwaterkwaliteit en -kwantiteit uitgewerkt met in eerste instantie uitsluitend sectorale oplossingen die getoetst zijn aan de verschillende belangen. Daarna zijn integrale varianten afgeleid en is een keuze op hoofdlijnen gemaakt. Dit leidde tot het besef dat integraal beheer van het grondwater binnen Roombeek niet alleen wenselijk maar ook noodzakelijk is om tegemoet te komen aan alle spelende belangen in het gebied.

WATERBEHEERPLAN

Op dit moment wordt gewerkt aan een integraal waterbeheerplan voor Roombeek waarin de wijze waarop het waterbeheer vorm moet krijgen op technisch, organisatorisch en beleidsmatig vlak, wordt uitgewerkt. In de toekomst zullen in het gebied twee onttrekkingsystemen in werking zijn. Ten eerste zal de proceswaterwinning worden voortgezet op gewenst niveau. In de tweede plaats onttrekt de gemeente Enschede water in het gebied om zo de grondwateroverlast te bestrijden, de winning zo mogelijk te beschermen en de uitstroom van verontreinigingen tot buiten het gebied te voorkomen. De beide grondwateronttrekkingen worden ten behoeve van optimaal gebiedsgericht beheer op elkaar afgestemd. Dit zal een dynamisch gebeuren zijn, waarbij wijzigingen in de winning, het verspreiden van verontreiniging tot buiten het beheergebied of het optreden van grondwateroverlast aanleiding kunnen zijn voor aanpassing. Als voorbeeld: mocht de winning afnemen, dan kan de onttrekking van de gemeente ook afnemen tot het niveau waarop de overlastproblematiek bepalend wordt. Met de grondwateronttrekking van de gemeente wordt de Roombeek structureel van water voorzien.

BELEIDSSPOOR

Parallel aan het uitvoeringsspoor is het beleidsspoor opgestart. Dit spoor bestaat uit een gezamenlijke, integrale benadering van waterbeheer vanuit waterkwaliteit, kwantiteit en ruimtelijke ontwikkeling. Het feit dat de Waterwet in 2008 meer duidelijkheid verschafte over de positie van gemeenten met betrekking tot wateroverlast heeft er toe geleid dat de basis voor beleidsmatige

verankering van gebiedsgericht beheer is gelegd in het Gemeentelijk Rioleringsplan+ (GRP+). In maart 2009 werd het GRP+ door de Gemeenteraad vastgesteld. Hierin is opgenomen dat grondwaterkwantiteitbeheer, grondwaterkwaliteitbeheer en grondwatergebruik gebiedsgericht worden benaderd in een daarvoor geschikt deelgebied. Roombeek is genoemd als een gebied dat voor gebiedsgerichte aanpak in aanmerking komt.

Hiermee vormen de geplande maatregelen binnen Roombeek een uitvoeringsmaatregel onder het GRP+. Het waterbeheerplan is dan ook vooralsnog geen saneringsplan in het kader van de Wet bodembescherming, maar zal worden vastgesteld onder het GRP+. Het proces dat moet leiden tot een beleidskader voor gebiedsgericht beheer is inmiddels gestart. Het beleidskader geeft onder andere invulling aan de afweging en wijze van verankering van de integrale gebiedsdoelstelling en de afstemming met de sectorale wetgeving (Waterwet, Wet bodembescherming). Zo fungeert het beleidskader tevens als kader voor sectorale besluitvorming over initiatieven van derden in gebieden waar gebiedsgericht beheer plaatsvindt.

TROTS OP AANPAK

De Enschedese gebiedsgerichte aanpak van grondwater kenmerkt zich door de benadering vanuit integraal waterbeheer, met het GRP+ als kader waaronder gebiedsgerichte beheerplannen vallen. Andere gemeenten kiezen veelal voor een benadering vanuit ruimtelijke ontwikkeling. In Enschede is gekozen voor koppeling aan het GRP+ omdat de ontwikkeling in de gebieden met integrale grondwaterproblematiek al gerealiseerd of niet aan de orde zijn. De grondwaterproblematiek speelt juist in het (toekomstige) beheer. Bovendien kon met de koppeling aan het GRP+ een basis worden gelegd voor financiering van gebiedsgericht grondwaterbeheer.

Gebiedsgericht grondwaterbeheer
als uitvoeringsmaatregel GRP+
Uitvoeringsservaringen als input
voor het opstellen van beleid

Ondanks het feit dat verdere invulling van het bijbehorende beleidskader nog moet plaatsvinden, wordt voor Roombeek een waterbeheerplan opgesteld en uitgevoerd. Deze parallelle aanpak van het opstellen van beleid, planvorming en uitvoering onderscheidt zich van trajecten voor andere gebieden in Nederland waar gekozen wordt voor het starten met een beleidskader. Enschede heeft er voor gekozen om de opgave in het beleids-spoor mede te definiëren op basis van de ervaringen uit de planvorming en uitvoering van deze pilot.

Beheer is een dynamisch proces, met de nodige bijstellingen op basis van heldere doelen en afspraken. Bijzonder is dat alle betrokken partijen bereid zijn om dit beheer gezamenlijk vorm te geven ondanks dat de exacte invulling in de praktijk nog moet worden afgeleid. Het besef bij betrokkenen dat gebiedsgericht beheer noodzakelijk is binnen Roombeek en het werken aan beheer vanuit een praktische, voor de hand liggende oplossing, blijken in Enschede belangrijke succesfactoren te zijn. Het heeft tijd en continuïteit gevraagd maar het gezamenlijke beeld bij het gebied en gedeelde belangen maken deze bijzondere samenwerking tussen de gemeente Enschede en de proceswaterwinning mogelijk.